

Dünya Bankası ile İmzalanan EKONOMİK REFORM KREDİSİ ANLAŞMASI¹ (Haziran 2000)

Mektuplaşma, 1990'lı yılların ikinci yarısında farklı anlam ve önemlere büründü. Önceleri IMF stand-by anlaşmalarına temel olan "Niyet Mektubu" uygulaması, önce Dünya Bankası ile mektuplaşmaya, daha sonra ABD Devlet Başkanı'ndan alınan mektuplara uzandı.

9 Aralık 1999 stand-by anlaşmasının ardından, Hazine Müsteşarı'nın 10 Mart 2000'de Dünya Bankası'na yazdığı mektubu, Haziran 2000'de 760 milyon dolarlık "Ekonomik Reform Kredisi" anlaşması izledi. Ancak kredinin ilk yarısı görece kullanılabilir sayıldı; kalan yarısına "havuç" işlevi yüklendi. Parça parça kullandırılan para, sanki hibe imiş gibi, katı ve keskin koşullara bağlandı. Verilen para hibe olmadığı gibi, uygun faiz oranlarında açılan bir kredi de değildir. Faiz oranı uluslararası faiz piyasasında ortaya çıkan değişken faiz oranına bağlanmıştır; ödenecek faiz altı ayda bir yeniden belirlenecektir. Böylece bir yandan borç yükü artmakta, bir yandan da ülkenin en temel politikalarının belirlenmesi Dünya Bankası iradesine terk edilmektedir.

Kredinin verilmesi için uygulanması koşul sayılan Program, 24 Ocak kararlarından bu yana yürüyen stratejinin parçasıdır; çerçevesi 1999 IMF stand-by anlaşmasında çizilmiştir; 2001 yılı başlarında "Ulusal Program" olarak tanıtılan ve kamuoyunda "Derviş Programı" olarak bilinen programın kendisidir; ABD Başkanı'nın Mayıs 2001 Mektubu ile destek verdiği politikalar demetini oluşturmaktadır.

Türkiye, 10 Mart 2000 tarihinde, Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanının imzasıyla, Dünya Bankası'na Ekonomik Reform Kredisi Kalkınma Politikası Mektubu göndermiştir. Mektup ile, Uluslararası Para Fonu (IMF) ile imzalanan "Stand-by" düzenlemesi çerçevesinde yapılan programa destek olmak üzere kredi talep edilmiştir. Mektupta, Türkiye ekonomisinin yapısal uyumunu gerçekleştirmek üzere uygulanacak önlemler, hedefler ve politikalar tanımlanmış, programın uygulanacağı taahhüdü verilmiştir. Bu mektuba dayanarak Türkiye ile Dünya Bankası arasında 27 Mayıs 2000 tarihinde bir İkraz Anlaşması im-

¹ H. Kendir, F. Hayırsever tarafından hazırlanmıştır.

zalanmıştır. Anlaşmayla Dünya Bankası'nın Türkiye'ye Ekonomik Reform Kredisi (ERL) adı altında 759.6 milyon ABD Doları tutarında kredi vermesi öngörülmüştür.² Bu para, 30 Eylül 2001 tarihine kadar ödenecektir.

Kredinin kullanılabilmesi için yerine getirilmesi talep edilen bazı koşullar vardır. Özellikle kamu sektörü tarafından yürütülen hizmetlerin özel sektöre devredilmesi ve küresel piyasa koşullarına uyulanması yönünde bir değişimi getiren bu koşullar, Anlaşmayı salt bir kredi anlaşmasının ötesine götürmektedir. Bunlar mali sektör, tarım sektörü, enerji sektörü ve telekomünikasyon sektörü ile sosyal güvenlik alanında yasal ve kurumsal açıdan büyük değişiklikler yapılmasını öngörmekte ve Anlaşmanın en önemli parçasını oluşturmaktadır.

ANLAŞMANIN GENEL ÖZELLİKLERİ

İkraz Anlaşması, altı madde, üç çizelge ve üç ek mektuptan oluşmaktadır. I. madde "Genel Hükümler - Tanımlar" başlıklıdır. Buna göre, Dünya Bankası'nın 30 Mayıs 1995 tarihli (2 Aralık 1997 yılında değiştirilen) "Tek Dövizli İkraz ve Garanti Anlaşmalarına Uygulanacak Genel Şartlar"ı, öngörülen değişikliklerle birlikte Kredi Anlaşması'nın ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Genel Şartlar'da yapılan değişikliklere göre, "Eğer Banka, herhangi bir zamanda, İkraz Anlaşması kapsamında vadesi gelen ve ödenecek olan tutardan daha az bir tutar alırsa, Banka, İkraz Anlaşması ile belirlenen amaçlar doğrultusunda ve herhangi bir yolla aldığı bu tutarı tamamen kendi tercihi doğrultusunda tahsis etmek ve kullanmak hakkına sahip olacaktır." Ayrıca Türkiye ikrazın kapanış tarihinden itibaren altı ayı geçmemek üzere programın uygulanmasına ilişkin Banka'nın talep ettiği kapsam ve detayda bir rapor hazırlayarak Banka'ya sunacaktır.

Kredi Nerelere Harcanamaz?

"İkraz" başlığını taşıyan II. maddede kredi tutarı, kredinin nasıl kullanılacağı, geri ödemede faizin ne şekilde hesaplanacağı, geri ödeme tarihleri açıklanmaktadır. Buna göre, 759.6 milyon ABD doları tutarındaki kredinin Türkiye'ye aktarılması için Merkez Bankası'nda Dünya Bankası tarafından uygun bulunan şart ve usullere göre ABD doları cinsinden bir özel hesap açılacaktır. Maddenin (c) fıkrasında, kredinin kullanım alanı, Anlaşma'nın Çizelge 1'indeki hükümlerde yer alan, hariç tutulan harcamalar çerçevesinde belirlenmektedir. Bir başka deyişle, kredinin söz konusu harcamalarda kullanılamayacağı garanti edilmiş olmaktadır. Çizelge 1'e göre, krediden yapılamayacak harcamalar şu şekildedir:

² Anlaşma nezdinde Türkiye'nin temsilcisi Hazine Müsteşarı, Banka'nın temsilcisi ise Avrupa ve Orta Asya Bölgesi Başkan Yardımcısıdır. Söz konusu Anlaşma ve Ek Mektupların imza tarihinden geçerli olmak üzere onaylanması, Dışişleri Bakanlığı'nın 29 Mayıs 2000 tarihli ve ÇEGY-I-2604 sayılı yazısı üzerine Bakanlar Kurulu'na 31 Mayıs 2000 tarihinde kararlaştırılmıştır. Anlaşma, 14 Haziran 2000 tarih ve 24079 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

- a) Kredi, TL üzerinden ya da ülke sınırları içinden sağlanacak mal ve hizmet alımı için kullanılamaz.
- b) Türkiye'nin temsilcilerinin satınalma veya sözleşmenin ifası sırasında rüşvet veya hileli eylemlere karıştığı saptanırsa ve Türkiye buna karşı zamanında önlem almazsa, bu harcamalar için krediden para harcanamaz.
- c) Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından alınan bir kararla ticaretin yasaklandığı kişi ya da kuruluşlara yapılan herhangi bir ödeme - mal ithalatında kullanılamaz.
- d) Dünya Bankası, Uluslararası Kalkınma Birliği ya da herhangi bir yabancı kuruluş tarafından finanse edilen işler için kullanılamaz.
- e) Alkollü içki, tütün, kıymetli taşlar, nükleer içerikli mal alımında³, lüks tüketime ya da askeri nitelikli amaçlara yönelik mallar için yapılan harcamalarda, çevreye zararlı mallar için yapılan harcamalarda kullanılamaz.

Görüldüğü gibi, öncelikle Türkiye'nin, verilen krediyi kendi ulusal sınırları içinde sağlanacak mal ve hizmetler için kullanamayacağı şarta bağlanmış olmakta; uluslararası alanda da sadece Banka üyesi olan ülkelerden sağlanacak mal ve hizmetler için yapılacak harcamalara izin verilmektedir. Ayrıca, kredinin kullanımı sırasında herhangi bir yolsuzluk olmasına karşı çıkılmakta; bu duruma karşı Türkiye'nin Banka'ca yeterli bulunan uygun ve zamanında önlemler alması istenmektedir.

Paranın Yarıısı Daha Özel Koşullara Bağlıdır

II. Maddenin (d) fıkrasına göre, taraflar önce program üzerine görüşecektir. Bu görüşmelerden sonra, Banka tarafından uygun bulunmazsa, Türkiye kredinin 384.6 milyon dolarından fazlasını çekemeyecektir. Bankanın uygun bulacağı koşullar şu şekilde açıklanmaktadır:

- a) Türkiye'nin programın uygulanmasında yeterli ilerlemeyi kaydetmesi;
- b) Türkiye ile Banka arasında mutabık kalınan göstergeler esas alınarak, makroekonomik politika programının yeterli olması;

³ Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan Standart Uluslararası Ticaret Sınıflandırmasında yer alan grup ya da alt gruplar içinden Dünya Bankası'na belirlenen mallar için yapılan harcamalar. Bu mallar şu şekilde sıralanmıştır: Alkollü içkiler; yaprak tütün, tütün döküntüleri; tütün içeren purolar, sigaralar, pipo, enfiye tütünü vb.; tütün işleme makineleri; inciler, elmaslar, kıymetli taşlar; altın, gümüş veya platin grubu metallerden yapılan mücevherat (saat veya saat kutuları) ve kuyumcu veya gümüşçü eşyası (mücevher takımları dahil); parasal olmayan altın (altın cevherleri ve derişikleri hariç); radyoaktif elementler, nadir toprak metalleri, izotopları, bileşikleri; nükleer reaktörler ve onun parçaları, nükleer reaktörler için ısıtılmamış yakıt elementleri (kartuşlar).

- c) Anlaşmanın Çizelge 3'ünde makroekonomik sürdürülebilirlik, sosyal güvenlik reformu, tarım reformu, deregülasyon ve özelleştirme başlıkları altında tanımlanan önlemlerin alınmış olması.

Türkiye'nin bu konulara ilişkin kaydettiği ilerleme Banka tarafından kabul edilemez bulunursa Banka bir uyarı yapacaktır. Bu uyarıdan sonraki 90 gün içinde, Banka'ca kabul edilebilir önlemler alınmadığı takdirde, Banka bildirimde bulunarak, kredinin kullanılmayan kısmını ya da bu kısmın herhangi bir bölümünü iptal edebilecektir.

Krediyi Almak İçin Ön Ödemeler Yapmak Gerekir

Anlaşma kapsamında Türkiye'nin, talep ettiği kredi tutarına ilişkin bazı ödemelerde bulunacağı hükme bağlanmıştır. Bu ödemelerden ilki, Anlaşmanın yürürlük tarihinde Türkiye kredi tutarının %1'ine eşit ön ücret ödeyecektir. İkincisi, kredinin kullanılmamış anapara bakiyesi üzerinden yıllık olarak yüzde birin dörtte üçü (%1'in $\frac{3}{4}$ 'ü) oranındaki taahhüt ücreti ödenecektir. Üçüncüsü ise zaman zaman krediden çekilmiş ve geri ödenmemiş anapara tutarı üzerinden her faiz dönemi için LIBOR Taban Oranı artı LIBOR Toplam Aralığına eşit bir faiz ödemesi yapılacaktır.

Faizin Yapısı ve Ödeme Dönemleri

Bölüm 2.06 (b)'de faiz dönemi, faiz ödeme tarihi, LIBOR Taban Oranı ve LIBOR Toplam Aralığı tanımlanmıştır. Buna göre, faiz dönemi, her yılın 15 Nisan ve 15 Ekim tarihleridir.⁴ LIBOR Taban Oranı, Londra'daki bankalararası piyasanın dolar cinsinden altı aylık mevduatlar için önerdiği yıllık yüzde olarak ifade edilen faiz oranıdır.⁵

Görüldüğü gibi, Banka'nın Türkiye'ye sağladığı kredinin faiz oranları, piyasa koşullarına göre belirlenmiş olmaktadır. Ayrıca yukarıda tanımlanan faiz oranlarının belirlenmesini etkileyen piyasa uygulamasındaki değişiklikler ışığında, Banka bir bütün olarak borçluların ve kendisinin çıkarlarına uygun olduğuna karar verirse, baz değerini önceden bildirerek değiştirebilecektir.

⁴ Faiz dönemi şöyle tanımlanmıştır: Anlaşmanın tarihi dahil, Anlaşma tarihinden itibaren ancak müteakip ilk Faiz Ödeme Tarihi hariç olmak üzere ilk Faiz Ödeme Tarihine kadar olan başlangıç dönemini, başlangıç döneminden sonra ise, her bir dönemde Faiz Ödeme Tarihi dahil olmak üzere bir sonraki Faiz Ödeme Tarihine kadar, ancak bir sonraki Faiz Ödeme Tarihi hariç olmak üzere, geçen dönemi ifade eder.

⁵ LIBOR Toplam Aralığı ise, her bir Faiz Dönemi için aşağıdaki anlama gelir: (A) yüzde birin yarısı (%1'in $\frac{1}{2}$ 'si); (B) eksi (veya artı), içinde bu ikraz'ın da bulunduğu Banka'ca yapılan tek dövizli ikrazların veya bunların bölümlerinin finansmanı için tahsis edilen Banka'nın halen geri ödenmemiş istikrazları veya bunların bölümleri yönünden Londra'daki interbankın altı aylık mevduatlar için önerdiği oranların veya diğer referans oranlarının altında (veya üstünde) kalan ve söz konusu Faiz Dönemi için Banka tarafından makul bir şekilde tespit edilerek yıllık yüzde olarak ifade edilen ağırlıklı ortalama marj.

Geri Ödeme Ne zaman Başlayacaktır?

Kredinin faiz ödemesi hemen başlayacaktır. Anapara geri ödemesi ise 15 Ekim 2005'te başlayacak ve 15 Nisan 2015'te sona erecektir. Her bir ödeme tutarı 37.980.000 ABD dolarıdır.

"Özel Hükümler" başlıklı III. Maddede Türkiye'nin Banka'yla yapacağı görüş alışverişleri ve sunacağı raporlar ile özel hesabın denetimine ilişkin hükümler yer almaktadır. Buna göre,

- a) Türkiye ya da Banka'nın talebiyle, taraflar zaman zaman programın yürütülmesinde kaydedilen gelişme ve alınan önlemler üzerinde görüş alışverişinde bulunacaklardır. Bu görüşmelerden önce, Türkiye'nin programın uygulanmasına ilişkin Banka'nın makul bir şekilde talep edeceği detayda bir raporu Banka'ya sunması öngörülmektedir.
- b) Türkiye, *krediyi kullandıktan sonra*, programın hedeflerini olumsuz yönde etkileyecek bir önlem alır ya da program kapsamında önerilen herhangi bir önlem üzerinde değişiklik yaparsa, bu durumda Banka ile görüş alışverişinde bulunacaktır. Bu hüküm gereğince kredinin kullanımını bittiğinde bile Türkiye ekonomik reform programının gidişatına ilişkin Banka'ya hesap vermek zorunda kalacaktır. Programın önemli birçok sektörü kapsadığı dikkate alındığında, Banka'nın Türkiye'nin ekonomik ve yönetsel yapısı üzerinde uzun bir süre belirleyici olacağını söylemek mümkün olmaktadır.
- c) Türkiye, Banka'nın talebi üzerine, özel hesabı Banka'nın kabul edeceği bağımsız denetçilere denettirecektir. Denetçilerin hazırlayacağı ve onaylayacağı denetim raporu, Banka'nın talep ettiği tarihten itibaren en geç dört ay içinde Banka'ya sunulacaktır. Ayrıca, Türkiye özel hesap ve denetimine ilişkin diğer bilgileri de Banka'ya verecektir.
- d) Programın ya da önemli bir bölümünün uygulanmasını olanaksız kılacak bir olayın ortaya çıkması durumunda, kredinin askıya alınması söz konusudur.

Yürürlük Maddesinde Tarım Satış Kooperatifleri Koşulu

Madde V'te Anlaşmanın yürürlük tarihi imza tarihinden 90 gün sonraki tarih olarak belirlenmiştir. Ayrıca, aynı maddede Anlaşmanın yürürlüğe girmesi için getirilen ek koşul dikkat çekmektedir. Bu koşul, Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri'ne ilişkin yasanın Banka'ca uygun bulunacak bir şekilde kabul edilmesidir.

Ek Mektuplar

Anlaşmanın ayrılmaz bir parçası olan ek mektuplardan, Mali ve Ekonomik Verilere ilişkin 1 Nolu Ek Mektup'ta Türkiye, Banka'nın Ocak 1989 tarihli İkraza Raporlama Sistemi El Kitabı'nda tanımlandığı şekilde yeni ikraz taahhütlerini Banka'ya bildirmeyi kabul etmiştir. İkinci olarak kamunun herhangi bir dış borcunu teminata bağlamak amacıyla kamu varlığı üzerinde hiçbir ipotek, rehin, temlik, imtiyaz, rüçhan hakkı ve diğer takyitlerin bulunmadığı beyan edilmiş; hiçbir dış borcu ile ilgili olarak temerrüt durumunun mevcut olmadığı açıklanmıştır.

Makroekonomik Politika Göstergelerine ilişkin 2 Nolu Mektup'ta, programın uygulanmasındaki gelişmelerin ölçülmesinde esas teşkil edecek makroekonomik göstergeler verilmiştir.

Mali Yönetime ilişkin 3 Nolu Mektup'ta ise denetimlerin Banka ve Türkiye arasında mutabık kalınan iş tanımlarına uygun olarak gerçekleştirileceği, özel hesap ve ilgili hesaplardaki işlemleri gösteren fatura ve ödemelere ilişkin raporların sunulacağı ve Banka personelinin sözü geçen hesap ve kayıtları özel bir incelemeye tabi tutmasının kabul edileceği ifade edilmiştir.

KREDİ KOŞULLARI

İkraza Anlaşmasının Çizelge 3'ü kredinin sağlanması için Türkiye'nin yerine getireceği koşulları açıklamaktadır. Bu koşullar, Stand-by düzenlemesi kapsamında 9 Aralık 1999 tarihinde IMF'ye gönderilen Niyet Mektubu ve 10 Mart 2000 tarihinde Dünya Bankası'na gönderilen Ekonomik Reform Kredisi Kalkınma Politikası Mektubu'nda taahhüt edilen politika ve önlemlerle paralellik taşımaktadır.

Mektuba göre, ekonomik reform programının amacı, "yüksek enflasyonun önlenmesi ve Türkiye'nin gerçek potansiyeli ile uyumlu olarak sürdürülebilir ve adil bir büyümenin temellerinin güçlendirilmesidir." 2000-2002 dönemini kapsayan reform programının ülkeyi 21. yüzyılın zorluklarına hazırlayacağı ve Avrupa Birliği'ne erken girmesine yardımcı olacağı beklenmektedir. "Program, sıkı makro-ekonomik politikalar ve geniş kapsamlı yapısal reformlardan oluşmaktadır."

Kredi iki amaca yönelmiştir. Bir yönü ile makro-ekonomik politikaları belirlemekte; diğer yönüyle en temel sektörlerde özelleştirmeyi güvence altına almaktadır.

a) Makroekonomik Politikalar

9 Aralık 1999 tarihinde IMF'ye gönderilen Niyet Mektubunda, enflasyonun 2000 yılı sonunda keskin bir düşüşle %25'e indirilmesi ve %5-5.5'lik yeniden

canlandırılmış bir büyüme yaratılmasını amaçlıyordu. Reel faiz oranlarının ise 2002 yılı itibariyle %12'ye düşürülmesi bekleniyordu. 2000 yılı Kasım ve 2001 yılı Şubat krizleri, bilindiği gibi bu hedefleri kırıp atmıştır.

Ekonomik reform programı, kamu sektörü borçlarının GSMH'ye oranını mevcut seviyede ya da buna yakın bir seviyede sabitlemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla kullanılacak araç, özelleştirmeler olacaktır. Başlatılacak "ön mali uyum programı" ile borç ödemelerini karşılamak için, 18 milyar ABD Doları tutarında nakit gelir yaratacak büyüklükte bir özelleştirme programı uygulanacaktır. Böylece özelleştirme politikasının gerçekte dış ve iç borçları ödemek amacına dönük olduğu da açıkça ifade edilmeye başlanmıştır.

Ekonomik reform programı, mevcut borçları ödemek için özelleştirme ön-görmekte, ancak bir yandan da dış borçlanmayı artırmayı hedeflemektedir. Özellikle Dünya Bankası'ndan "çabuk kullanılacak destek" şeklinde 3 milyar ABD Doları tutarında dış borç sağlanması beklentisi vurgulanmıştır.

Özelleştirme ve dış borç bulmaya ek olarak, ek kaynak yaratılması açısından büyük bir vergi paketi uygulamaya konmuştur. 1998 ilave gelir ve kurumlar vergisi ödemelerinin ve 1999 motorlu taşıtlar ve emlak vergilerinin iki katına çıkarılması, cep telefonu faturalarına özel bir ilave vergi konulması, İMKB de dahil düzenleyici kurullar tarafından elde edilen gelir fazlalarına uygulanan kesintilerin artırılması, çeşitli işlemlerde stopaj vergisi konulması ya da artırılması, petrol tüketim vergilerinin enflasyona endeksli hale getirilmesi ve elbette ücret ya da maaşlardaki artışların enflasyon oranıyla sınırlandırılması, bu kapsamda getirilen değişikliklerin başlıcalarıdır.

Gerek kamu harcamalarının kısılması, gerek vergi gelirlerinin artırılması ile hedeflenen bütçede tasarruf gerçekleştirmektir. Bu hedef doğrultusunda 2000 yılı ortalarında yürürlüğe girecek yeni bütçe harcamaları tedbirleri öngörülmüştür. Bunlar yatırım harcamaları dışındaki harcamaların kesilmesidir. Borçların geri ödenmesinde herhangi bir "kesinti" söz konusu bile edilmediğine göre, geriye yalnızca çalışanların gelirlerine ve istihdam sistemine kısıntılar getirmek kalmıştır. "Bütçe tedbirleri" şunlardır:

- a) devlet memuru işe alımlarında %80'lik yenileme sınırının getirilmesi,
- b) kamu kesimi genelindeki işe alımlarına %15'lik yenileme sınırının getirilmesi,
- c) geçici işçi harcamalarında kesintilere gidilmesi
- d) mevcut 61 bütçe içi fonun 20'sinin Şubat 2000'e kadar kaldırılması,
- e) diğer cari harcamalarda kesintiler yapılması.

Programa göre, "enflasyonla mücadele kapsamında öngörülen tüm önlem ve politikaların oluşturduğu makroekonomik çerçeveye, sürdürülebilir dış denge-

nin ve Türkiye'nin küresel ekonomiyle daha fazla bütünleşmesinin sağlanması amaçlanmıştır."

Programın ülke içindeki gelir dağılımı bozukluğunun giderilmesi, işsizliğin önlenmesi ve ortadan kaldırılması, ülkenin üretken gücünün yükseltilmesi gibi hedeflerden söz etmemesi, programın başlıca özelliklerindedir.

b) Yapısal Reform Programı

Ekonomik reform kredisi karşılığında Türkiye şu önlemleri alacağını taahhüt etmiştir:

- a) Mali uyumun desteklenmesi [mali sektörün küresel mali piyasalara entegrasyonu] ve kamu finansmanının sürdürülebilir bir yola koyulabilmesi [borçların kesintisiz olarak ödenebilmesi] için yapısal mali reformların uygulanması,
- b) bütçede önemli bir masraf kalemi haline gelen sosyal güvenlik sisteminin reformu [sosyal güvenlik fonlarının mali piyasalara devredilmesi ve hizmetin özelleştirilmesi],
- c) tarımsal politikaların modernleştirilmesi
- d) su ve elektrik hizmetlerinin özelleştirilmesi,
- e) sanayi ve hizmet sektörlerindeki kamu varlıklarının satışı.

Mali Sektör Reformu

Makroekonomik politikalara paralel olarak, mali reform kapsamında, kamu harcamalarının kısılması amacıyla; Ağustos 2000 tarihi itibarıyla en az 25 bütçe içi fonun daha kaldırılması, geri kalanların da Haziran 2001 tarihi itibarıyla kapatılması öngörülmektedir.

Ayrıca Hükümet, Dünya Bankası'ndan 2001 bütçesine dahil edilebilecek önerilerin geliştirilmesi amacıyla Kamu Harcamalarının ve Kurumsal Yapının Gözden Geçirilmesi (PEIR) çalışmasının yapılması konusunda yardım talep etmiştir. PEIR, biri kamu harcama reformları üzerinde yoğunlaşan, diğeri kamu sektörü yönetiminin geliştirilmesine ilişkin kurumsal konular üzerinde yoğunlaşan iki aşamada gerçekleştirilecektir. Böylece Türkiye'nin bütçe ve kamu yönetimi yapısının yeniden düzenlenmesi işi, açıkça Dünya Bankası'na havale edilmiştir. 2001 bütçesinin temel hedeflerinin belirlenmesi yetkisi yine bu kuruluşa devredilmiştir.

Kamu harcamaları konusunda yapılacak reformlar, Kredi Anlaşması'nda "Makroekonomik Sürdürülebilirlik" başlığı altında yerine getirilmesi gereken koşullar olarak yer almıştır. Söz konusu önlemler şu şekilde sıralanmaktadır:

- a. En az 25 bütçe içi fonun kaldırılması

- b. Banka ile mutabık kalınarak bütçe dışı fonların sayısının azaltılması
- c. Kamu yatırım programına yeni proje alımına sınırlamalar getirilmesi
- d. Hükümet garantileri için bir kayıt sisteminin kurulması ve yeni garanti verilmesine sınırlamalar getirilmesi
- e. Daha etkin harcama kontrolü mekanizmalarının oluşturulması. Yeni kontrol mekanizmaları, muhasebe ve raporlama ile bütünleştirilmiş bir mali enformasyon sisteminin oluşturulmasını içermektedir.

Mali sektör reform programının kapsamında yer alan reform önerilerinden bir diğeri kamu bankalarının zaman içerisinde özelleştirmelerine öncülük etmek üzere yeniden yapılandırılmalarıdır. Bu çerçevede Vakıfbank'ın 2000 yılında özelleştirilmesi planlanmıştır. Tarım ya da KOBİ sektörlerine hizmet veren Ziraat Bankası, Halk Bankası ve Emlak Bankasının, işletme bakımından yeniden yapılandırılması, verimliliğin artırılması ve yönetimin ticari esasa oturtulması için mali durumlarının güçlendirilmesi öngörülmüştür.

Sosyal Güvenlik Reformu

IMF Niyet Mektubunda da gözden geçirme koşulu olan sosyal güvenlik reformu üç aşamadan oluşmaktadır:

- 1) Kamu "Pay-As-You-Go-PAYG" sosyal güvenlik sisteminin mali güvenilirliğini sağlamak için politika reformları. PAYG sosyal güvenlik sistemine geçişi düzenleyen yasa değişiklikleri Ağustos 1999'da TBMM'de kabul edilmiştir. Bu değişiklikler şu şekilde sıralanmıştır:
 - a) Tam emeklilik yaşının sosyal güvenlik sistemine yeni girenler için 58/60'a (kadın/erkek), halihazırda sisteme dahil olanlar için ise 10 yıllık bir geçiş dönemi ile 52/56'ya çıkarılması;
 - b) Asgari prim ödeme döneminin, sisteme yeni girenler için Bağ-Kur ve Emekli Sandığı'nda 25 yıla (SSK için 7000 gün), mevcut SSK prim ödeyicileri için de 10 yıllık geçiş dönemi ile birlikte 5000 günden 6000 güne çıkarılması;
 - c) Temel emekliliğe esas aylık bağlama oranının SSK ve Bağ-Kur için azaltılması;
 - d) İlk emeklilik maaşının hesaplanmasındaki referans döneminin tüm çalışma hayatına yayılması;

- e) Prime esas ücret tavanının sigortalanabilir asgari ücretin üç katına kadar yükseltilmesi ve bunun TÜFE artı GSMH oranına endekslenmesi;
- f) Emeklilik maaşlarının TÜFE'ye endekslenmesi;
- g) Sosyal Yardım Zammının nominal olarak sabit tutulması;
- h) Bağ-Kur için sağlık sigortası katkı oranının %10'dan %12'ye ve %15'e çıkartılması;
- i) İşsizlik sigortası programının başlatılması.

Söz konusu değişikliklerin yanı sıra PAYG sisteminin işleyişi açısından yeni politika ve önlemler üzerinde de durulmuştur. İlk adım olarak PAYG sistemindeki katkıların tavanının Nisan 2001'de *minimum düzeyin dört katına*, Nisan 2002'de yine minimum düzeyin *beş katına* çıkartılması öngörülmüştür. İşsizlik programının bütçe üzerinde yük olmaması ve işgücü piyasaları şartlarını bozmaması üzerinde durulmuştur. Bu amaca ulaşmak için işsizlik programının işleyişinin 2000 yılı boyunca izleneceği ve Dünya Bankası ile işbirliği içinde politika değişiklikleri yapılacağı belirtilmiştir.

- 2) Üç sosyal güvenlik kuruluşunun güçlendirilmesi ve birbiriyle uyumlu hale getirilmesi yolu ile kapsam ve uyumu geliştirmeye yönelik idari ve örgütsel reformlar. Kurumsal hedefler şunlardır:
 - a) mevcut üç sosyal güvenlik kuruluşunun koordine edilmesi ve birbirleriyle uyumlu hale getirilmesi
 - b) emeklilik, sağlık sigortası ve işsizlik sigortasının muhasebe ve idari işlevlerinin kesin olarak birbirinden ayrılması
 - c) Hükümet tarafından sosyal güvenlik sisteminin idari/kurumsal reformu için bir faaliyet planının hazırlanması ve gerekli yasal değişikliklerin yapılması.
 - d) sosyal güvenlik sisteminin gecikmiş katkı payı ödemelerinin azaltılması yolunda bir plan hazırlanması ve uygulanması.
- 3) İsteğe bağlı özel emeklilik sistemini desteklemek için yasal ve düzenleyici çerçevenin oluşturulması.
 - a) Gönüllü özel emeklilik programlarına ilişkin yasal değişikliklerin yapılması ve bunların PAYG sistemi ile uyumlu hale getirilmesi,

- b) bu kapsamda özel emeklilik fonlarına izin veren ve bu fonları düzenleyen bir koordinasyon kurulu oluşturulması,
- c) koordinasyon kurulu bu fonlar tarafından yapılan yatırımları denetleyen Sermaye Piyasası ile yakın işbirliği içinde olacaktır.

Sosyal güvenlik reform programı için toplumsal uzlaşmanın sürdürülmesi, hayati önemde bir koşul olarak görülmekte, ancak güvenlik ağının eksik olduğu ifade edilmektedir. Sosyal güvenlik ağı projesinin, ekonomik reform programının zayıf gruplar üzerindeki etkisinin daha sık olarak takip edilmesini sağlamak üzere izleme sistemini güçlendireceği öngörülmektedir. Güvenlik ağı yeni işsizlik sigortası programının yanı sıra işten çıkarılan işçilere ödenecek kıdem tazminatı ödemelerini içermektedir. Hükümet bu konuda Dünya Bankası'ndan teknik ve mali destek talep etmiştir.

Ekonomik Reform Kredis mektubunda Türkiye'nin sosyal güvenlik alanına ilişkin olarak öngörmüş olduğu önlemler, Kredi Anlaşmasında Sosyal Güvenlik Reformu başlığı altında yer almıştır. Bu çerçevede, verilecek olan kredi, söz konusu değişikliklerin uygulanması koşuluna bağlanmıştır. Bir başka deyişle, yasal olarak kabul edilen PAYG sisteminin, idari ve kurumsal reform programının, işsizlik sigortasının, gecikmiş katkı payı ödemelerinin azaltılmasına yönelik planın ve bireysel özel emeklilik sisteminin hayata geçirilmesi istenmiştir.

Tarım Reformu

Ekonomik Reform Kredis Mektubu'nun tarım reformu bölümü, *geçmişe kesin bir set çekileceği* ifadesi ile başlamaktadır. Buna göre,

- 1) Hükümetin sübvans ettiği girdi, kredi ve fiyat desteği politikası değiştirilecek, yerine doğrudan gelir desteği uygulaması başlatılacaktır.

IMF'ye sunulan Niyet Mektubundaki ifadelerle paralel bir şekilde, bu uygulamanın zamanla küçük çiftçinin lehine olacağı; doğrudan gelir desteği sisteme yönelik bir pilot programın başlatılacağı ve bunun uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi için ulusal çiftçi kayıt sisteminin oluşturulması hazırlıklarının yapıldığı belirtilmektedir. Doğrudan gelir desteği uygulamasının GSMH üzerinde uzun vadeli bir gelir tasarrufu yaratacağı ve tüketiciye de tasarruf sağlayacağı beklenmektedir. Bu yolla çiftçi de katma değeri daha yüksek ürünleri üretmeye yönelecektir. Ayrıca, *özel sektörün tarıma yatırım yapmasının önündeki engeller azaltılmış olacaktır*.

- 2) Destekleme politikalarını rasyonalize etme [kaldırma] çabaları sürdürülecektir. Bu bağlamda,

- a) gübre sübvansiyonu 1997'den beri sabit tutulmuştur; birim sübvansiyonun fiyat içindeki oranı düşmüştür; düşme eğilimi sürecektir.
 - b) 2000-2001 döneminde de gübre sübvansiyonu sabit tutulacaktır.
 - c) Aralık 1999'dan itibaren Hükümet tarımsal kredi sübvansiyonlarının aşamalı olarak tamamen kaldırılmasını öngören bir program başlatmıştır. Bu kapsamda 2000 yılında Ziraat Bankası ve Halk Bankası tarafından sağlanan sübvansiyonlu kredi miktarının %55'i geçmeyecektir.
- 3) Destekleme fiyatlarının dünya piyasa fiyatlarına uyarlanacağı açıklanmaktadır.
- a) 2002 yılı sonunda Hükümetin uyguladığı sübvansiyonların kaldırılmasının sağlanması için bir dizi politika değişikliğine gidilecektir.
 - b) Bu kapsamda, 2000 yılı hububat destekleme fiyatları, ilgili dünya referans fiyatlarına bağlanarak, bu fiyatlarla dünya fiyatları arasındaki fark %35'i geçmeyecek şekilde açıklanacaktır.
 - c) Ayrıca, 2001'de bütçe açıklarını azaltmak ve tarım destekleme fiyatlarını piyasaya dayalı hale getirmek için hububat ithalinde gümrük tarifeleri azaltılacaktır.
 - d) Tütün alımıyla ilgili olarak 2001 sezonunda ihale ile satış sistemine geçilecektir. Bu şekilde satılmayan tütün için ihaledeki en düşük fiyatın altında bir fiyat verilecek ve bu iskonto fiyatı zaman içinde artacaktır.
 - e) Zeytinyağı ve pamuk için ödenen primler azaltılacak; çay için yapılan ödemeler alternatif ürün programı ile düşürülecek; şeker pancarında fiyatlama reformu gerçekleştirilecektir. Bu uygulamalardan sağlanan gelirin doğrudan gelir desteği ile çiftçiye döneceği iddia edilmektedir.
- 4) Devletin tarım üretimi ve tarımsal sanayide doğrudan yer almayacağı açıklanmaktadır.
- a) Bu nedenle sektördeki kamu varlıkları özelleştirilecek ve ticarileştirilecektir.
 - b) Tarımsal KİT'lere yönelik sıkı bir bütçe kısıtlaması uygulanacak, ardından ilgili KİT'ler özelleştirilecektir. Öncelikle, TZDK tasfiye edilecek, bu kurumda çalışanlar ya ayrılacak ya da başka yerlere atanacaktır.

- c) TEKEL'in alkollü içki, tuz ve tütün ürünü üretim tesislerinin özelleştirilmesi için yasal düzenleme gerçekleştirilecektir.
- d) Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun Çaykur'un çay, TŞFAŞ'ın şeker fabrikalarının Özelleştirme İdaresine devredilmesi kararını alması ile 2001'de bunların da özelleştirilmesi gündeme gelecektir.

Kredi Anlaşmasının tarım reformu başlığını taşıyan bölümünde ilk olarak, doğrudan gelir desteği stratejisinin, pilot programın uygulanması, ulusal çiftçi kaydının hazırlanması ve programın 2001'de ulusal düzeyde yaygınlaştırılması faaliyetlerini gerçekleştirecek şekilde yürütülmesi istenmektedir. İkinci olarak, gübre desteğinin nominal olarak sabit tutulmasını, tarımsal kredi sübvansiyonlarının aşamalı olarak kaldırılmasını ve Banka ile sağlanan mutabakat çerçevesinde 2001 yılı için ek önlemlerin ilan edilmesini içeren, tarım sektöründe fiyat ve kredi sübvansiyonlarının aşamalı olarak kaldırılmasına yönelik programın yürütülmesi beklenmektedir. Tarımsal işletmelerin yeniden yapılandırılması kapsamında, tarımsal KİT'lerin özelleştirme işlemlerinin başlatılması, TZDK'nın varlıklarının tasfiye edilmesi ve bütün çalışanlarının ayrılması ya da başka görevlere atanmasının tamamlanması yer almaktadır. Son olarak, Banka ile sağlanan mutabakat çerçevesinde bütün Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin etkin bir şekilde özerkleştirilmesine ilişkin uygulamaların tatminkar bir düzeyde yürütülmesi talep edilmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi, Anlaşmanın Bölüm 5.01'inde, ilgili yasanın kabul edilmesi, Anlaşmanın yürürlüğe girmesi için ek bir koşul olarak belirlenmiştir. Yasayla söz konusu Birliklerin işletilmesinde bütün öncelik haklarının ve Hükümetin rolünün ortadan kaldırılması, bu kurumlara tam özerklik sağlanması amaçlanmıştır.

Kamu Hizmetlerinin Yeniden Düzenlenmesi ve Özelleştirme

Ekonomik Reform Kredis mektubunda, Türkiye ekonomisinin geleceği açısından altyapı ve enerji sektörlerinde yatırım yapılmasının ve özel sektör katılımının sağlanmasının hayati önemde olduğu vurgulanmıştır. Mektup'ta bu amaçla şimdiye kadar yapılan işler şöyle sıralanmıştır:

- 1) Konuyla ilgili olarak yapılan anayasa değişiklikleri açıklanmıştır. Bu çerçevede öncelikle özelleştirme için anayasal zemin oluşturulmuş; yetkililere kamu kuruluşları tarafından yerine getirilen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel sektöre satılabileceğini ya da devredilebileceğini yasayla belirleme izni verilmiştir.
- 2) İkinci olarak, yabancı bir unsur taşıyan, bir başka deyişle yabancı bir yatırımcının doğrudan ya da mali ilgisinin olduğu imtiyaz sözleşmelerinde ve kamu hizmetleriyle ilgili diğer yasal anlaşmalarda ortaya çıkan anlaşmazlıkların çözümünde uluslararası tahkime gitme olanağı tanınmıştır.

- 3) Üçüncü olarak, imtiyaz sözleşmeleri ve kamu hizmetleriyle ilgili diğer yasal anlaşmalar konusunda Danıştay'ın rolü tavsiye vermekle sınırlandırılmıştır.
- 4) Bu değişikliklere dayanarak, Yap-İşlet-Devret (YİD) projelerine ilişkin kanunda değişiklik yapılarak elektrik, su ve ulaşım da dahil birçok sektördeki *proje anlaşmaları* Ticaret Kanunu'na tabi hale getirilmiştir.

Danıştay'ın kamu hizmetleriyle ilgili yasal sözleşmelerde rolünün tavsiye vermekle sınırlandırılmasının yanı sıra inceleme süresi için iki aylık zaman çizelgesi konulmuştur. Böylece, önceki uygulamada Danıştay'ın inceleme süresine ilişkin herhangi bir sınırlama bulunmazken, iki ay gibi kısa bir sürenin kabul edilmesiyle, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi sürecinin hızlandırılması ve kamu yararı açısından denetimin zayıflatılması söz konusu olmuştur. Danıştay'ın iki aylık sürede yanıt verememesi durumunda ise, sadece başvurulmuş olması yeterli görülmekte; denetimin içi boşaltılıp şekli bir işlem haline getirilmektedir. Uluslararası tahkime ilişkin olarak da, mevcut sözleşmelerin uluslararası tahkimden geriye dönük olarak yararlanması için Bakanlar Kurulu'nun yetkilendirilmesini sağlayan yasal değişiklik yapılmıştır.

Telekomünikasyon Sektörü

9 Aralık tarihli IMF Niyet Mektubu'nda Türk Telekom'un Ticaret Kanunu'na tabi bir kurum haline getirilerek özel sektör kuruluşu gibi hareket etmesini sağlayacak, sabit hatlı telefonlarda en az 2002 yılı sonuna kadar istisna hakkını koruyacak ve sektör için düzenleyici bir organ oluşturacak değişikliklerin yapılacağı taahhüt edilmiştir. Bu yasal değişikliklerin TBMM'deki ilgili komisyonlardan geçmesi Stand-by düzenlemesi için bir *ön koşul*, TBMM'den geçmesi ise bir *yapısal performans kriteri* olarak belirlenmiştir.

Söz konusu yasal değişiklikler Ocak 2000'de TBMM'de kabul edilmiştir. Ardından, Türk Telekom'un anonim şirkete dönüştürülmesine ilişkin faaliyet planı hazırlanmıştır. Buna göre, Türk Telekom'un kablo TV işlemleri ve ilerdeki GSM hizmetleri Avrupa Birliği standartlarına göre ayrı birer alt kuruluşa verilecektir. Türkiye'nin Dünya Ticaret Örgütü nezdindeki taahhütleriyle uyumlu olarak Türk Telekom'un sabit hatlı hizmetlerdeki tekeli 2003 yılı sonuna kadar kaldırılacaktır. İki telsiz telefon hizmetleri lisansının daha özel sektör yatırımcılarına satışı gerçekleştirilecektir; bunun için ihale işlemleri başlatılmıştır. Düzenleyici kurul üyeleri en kısa sürede atanacak ve kurul işlevsel hale gelecektir. Türk Telekom özelleştirilirken hisselerinin %20'si stratejik bir yatırımcıya, %5'i kuruluşun çalışanları ve yerel yatırımcılara, %14'ü ise uluslararası IPO ile satılacaktır.

Kredi Anlaşmasında da "Deregülasyon ve Özelleştirme" başlığı altında, söz konusu değişiklikleri içeren telekomünikasyon reform programının tatminkar düzeyde uygulanması şart koşulmuştur.

Enerji Sektörü

Ekonomik Reform Kredis mektubunda, Türkiye'nin enerji güvenliğinin uygun bir maliyetle sağlanması için *enerji reformunun canlandırılacağı* belirtilerek, uluslararası tahkime ve özelleştirmeye olanak veren yasal değişiklikler bu konuda önemli bir adım sayılmaktadır.

- 1) Elektrik sektörüne ilişkin olarak, IMF Niyet Mektubuna paralel bir şekilde, Dünya Bankası'na da çeşitli taahhütlerde bulunulmuştur. Bu taahhütlerle;
 - a) elektrik sektöründe ortaya çıkan sorunların, elektrik temin etme işini ve bununla ilgili piyasa risklerini özel sektöre devreden rekabetçi bir piyasa içinde çözülmesi amaçlanmaktadır;
 - b) bu doğrultuda Avrupa Birliği standartlarını da karşılayacak bir Elektrik Piyasaları Kanunu'nun kabul edilecektir. Kanunla tarife politikası üzerinde tam yetkiye sahip bir bağımsız düzenleyici kurumun kurulması ve yeni piyasa modeline geçiş için açık bir takvimin belirlenmesi öngörülmektedir.
 - c) Piyasa modeline geçişte TEAŞ'ın üretim, iletim ve elektrik ticaret şirketi olarak ayrılmasını sağlayacak kararnameyi çıkarmak ilk adım olarak belirlenmiştir. Geçiş döneminde TEAŞ için bir mali iyileştirme planının uygulanması öngörülmüştür. Mali iyileştirme planı, düşük maliyetli üretim projelerine öncelik verilmesi, tahsilat işlemlerinin iyileştirilmesi, işletme maliyetlerinin azaltılması ve toptan ve perakende elektrik tarifelerinin yükseltilmesi gibi önlemleri içermektedir.
 - d) Elektrik sektöründe iletim sistemi dışında diğer hizmetlerin özelleştirilmesi öngörülmektedir. Bir başka deyişle, elektrik dağıtım şirketleri ve kamunun sahip olduğu santraller özel sektöre devredilecektir. Dağıtım şirketlerinin Aralık 2001'e kadar, termik santrallerin ise 2002 yılı ortasına kadar özelleştirilmesi hedeflenmektedir.
- 2) Enerji sektörünün liberalize edilmesi öngörülen diğer bir kolu doğalgaz sektörüdür. Bu amaçla;
 - a) Petrol Kanunu'nda değişiklikler yapılması öngörülmüştür.
 - b) Avrupa Birliği standartları doğrultusunda, bir bağımsız düzenleyici kurulun kurulması,
 - c) doğalgaz dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesi için bir zaman çizelgesinin oluşturulması,

- d) BOTAS'ın acilen doğalgaz/petrol iletim şirketi, doğalgaz dağıtım şirketleri ve bir doğalgaz şirketi şeklinde ayrılması, ilgili değişikliklerin en önemlileridir.
- e) Geçiş sürecinde de düzenleyici kurulun kurulmasından sonra, kamu doğalgaz ticaret şirketinin yeni gaz alım sözleşmelerine girmeyeceği ve diğer lisanslı toptan satıcılarla aynı koşullar altında faaliyet göstereceği belirtilmiştir. Sonuç olarak, bu değişikliklerle gaz sektöründeki kamu tekelinin kırılması amaçlanmakta; şirketler özelleştirilinceye kadar kamu şirketinin de bir özel şirket gibi hareket etmesi öngörülmektedir.

Bir bütün olarak, enerji sektörünü serbest piyasa koşullarına açan yasal ve kurumsal değişikliklerin uygulanması koşulu, Kredi Anlaşması'nda da "Deregülasyon ve Özelleştirme" başlığı altında yer almıştır.

Enerji ve telekomünikasyon sektöründeki KİT'lerin yanı sıra, diğer sektörlerdeki önemli KİT'lerden bazılarının özelleştirilmesi de özel sektörün güçlendirilmesi ve bütçe için kaynak yaratılması açısından öncelikli sayılmaktadır. Bu çerçevede, her bir özelleştirme işleminin tamamlanması için Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun sadece nihai onayının alınmasına yönelik olarak, Özelleştirme İdaresi'ne 2000 yılı özelleştirme programının uygulanması için tam yetki verilmiştir. Söz konusu program, TÜPRAŞ, POAŞ, PETKİM THY ve ERDEMİR gibi Türkiye'nin en büyük kamu şirketlerinin yanı sıra daha küçük ancak sigorta ve tekstil sektörlerinde önemli olanlar (SÜMER Holding gibi) dahil 28 büyük işletmenin özelleştirilmesini içermektedir. Şubat 2000 yılı itibarıyla en az 15 şirket için ihale sürecinin başlatılması, en az 10 şirket için müzakerelerin başlatılması, en az 5 şirket için ise sözleşmelerin imzalanması hedeflenmiştir. Kredi Anlaşması'nda da özelleştirme programında tatminkar gelişme sağlanması koşul olarak belirtilmiştir. Bu çerçevede elektrik ve telekomünikasyon sektörleri dışında, en az üç büyük kuruluşun özelleştirilmesi talep edilmiştir.

Özelleştirme ise, a) özel sektörle kuruluşun satışı için bir sözleşme yapılması; b) alıcının satış sözleşmesi çerçevesinde ödenmesi gereken peşin ücreti ödemesi; c) satış sözleşmesi sonucunda kuruluşun çoğunluk hisselerinin özel sektöre geçmesi, şeklinde tanımlanmıştır.

SONUÇ

Ekonomik Reform Programı, bir yandan dış - iç borçların ödenmesini güvence altına almak, bir yandan da kamu sektörünü tasfiye ederek tüm kamu hizmetlerini küresel piyasalara bağımlı alanlara dönüştürmek amacına dönüktür. Bu amaçları özelleştirme politikası ile uygulamaya geçirmektedir. Kamu mekanizmalarını çözdüğü her alanda bir "kurul" yeşertmekte, temel sektörleri bunlar aracılığıyla "dünya ile bütünleşmek" adına küresel piyasaların çıkarlarına bağımlı hale getirmektedir. Bu çalışmaları yaparken "mali disiplin" adına

kamu çalışanlarının ücretlerine ve haklarına el koymakta; devletin sosyal harcamalarını minimuma indirmekte; istihdamı daraltmakta; işsizliği ve yoksulluğu yaygınlaştırmaktadır. Son olarak bu kredi anlaşması, ülkenin ekonomik reformlarında ulusal iradenin ciddi ölçülerde zayıfladığını, hareket alanının endişe verici boyutlarda daraldığını açıkça ortaya koymaktadır.